

La cruïlla de camins.

1907: l'Escola Moderna a Igualada

Miquel Térmens i Graells

Universitat de Barcelona

El 1907 un fet va violentar la vida local d'Igualada: la implantació, als baixos del Centre Republicà, d'una escola racionalista que seguia els mètodes de l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia.

Els grups polítics locals, que gràcies a la Solidaritat Catalana s'havien trobat en una cruïlla dels respectius camins, ara es veurien obligats a recompondre les posicions i a actuar amb nous mitjans per defensar els seus interessos. A més dels grups polítics, fonamentalment republicans i carlins, però també en un segon pla els catalanistes i els godonistes, en aquesta cruïlla trobarem alguns dels temes clau de la història contemporània local: el record dels anys de la Primera República, el caciquisme, la recuperació de l'àmbit d'influència de l'Església, el debat sobre el model d'ensenyament, l'educació dels obrers, el paper de la premsa de masses i el paper dels grups joves en l'agitació ciutadana.

ANTECEDENTS

Igualada tenia una població de 10.442 persones segons el cens del 1900. Es trobava en plena recuperació econòmica després de la crisi que la indústria tèxtil havia sofert la segona meitat del segle XIX; l'arribada del ferrocarril el 1893 i de l'electricitat el 1903 ho havien fet possible. Les diferents forces polítiques i socials també estaven en fase de reorganitza-

ció després d'haver permès que tant la ciutat com tot el seu districte electoral caiguessin a les mans del caciquisme exercit per la família Godó a partir de la dècada de 1890.

Els republicans, sota el guiatge del seu cap històric Joan Serra i Constansó, s'havien consolidat com la força hegemònica que podia disputar el poder local al godonisme. Com la majoria dels grups republicans de l'època, sota el nom polític de Fraternitat Republicana aplegava un entramat de tendències que es reunia al local del Centre Republicà, al número 41 de la Rambla Nova. Aquestes tendències anaven des del republicanisme històric dels més vells, de base federalista i catalanista, seguidor de Pi i Margall, fins a l'entusiasme lerrouxista dels joves més arraïats i amb fortes connexions amb el sindicalisme àcrata. Les seves posicions en matèria d'ensenyament coincidien a voler retallar el poder de les escoles religioses, però podien variar des del suport a les Escoles de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, de caràcter laic i moderat, fins, com veurem, al suport a l'ensenyament de base llibertària.

Els carlins, per la seva part, s'estaven resituant. De resultes de la seva derrota en la darrera guerra carlina i de l'estigma de facciosos que tenien a la ciutat,¹ durant els anys vuitanta i noranta s'havien mantingut en posicions properes a l'integrisme catòlic, expressades per mitjà dels setmanaris *Semanario de Igualada* (1880-1886) i *La Semana de Igualada* (1890-1902), però a finals de segle tornaran, de mica en mica, a l'activisme polític. El 1905 apareix *Sometent* una publicació militant, com el seu nom indica, i que entra de ple en el joc polític local, en les estratègies dels fronts comuns antigodonistes i en la lluita contra l'anticlericalisme i a favor de la recuperació de la influència social de l'Església.²

Els catalanistes aniran en augment però sense assolir una posició capdavantera, com a altres llocs. El problema estava en el fet que el seu electorat natural es trobava dividit entre les fidelitats als Godó, els sentiments religiosos acaparats pel tradicionalisme i el missatge pròpiament catala-

1. Recordem que els dies 17 i 18 de juliol de 1873 les forces de donya Blanca, muller del pretendent, van assetjar la població i finalment la van saquejar; entre els assaltants figuraven nombrosos voluntaris carlins d'Igualada i la seva comarca. Els republicans commemoraven aquell fet amb la *Festa Cívica*, una manifestació de dol fins a la tomba dels defensors de la vila que es va celebrar fins l'any 1936 [CARNER BORRÀS, Antoni: *L'entrada dels carlins a Igualada (17 i 18 de juliol de 1873)*. Barcelona, Rafael Dalmau, 1969].
2. Més informació sobre la premsa local a: MIRET I SOLÉ, M. Teresa: *La premsa a Igualada (1808?-1982)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983, 2 vols.

nista. Això farà que la majoria de vegades hagin d'anar a remolc de les iniciatives i les polèmiques iniciades pels altres grups.

La divisió també era clau per al godonisme, el conglomerat que reunia els monàrquics, els industrials i el conjunt de relacions clientelars al voltant de la família Godó. La clau del seu èxit es trobava en l'ús intensiu dels mètodes caciquils, en la divisió i el desgast de l'oposició en quedar fora del repartiment del poder; amb aquesta tàctica ja havien aconseguit la desfeta del partit conservador, els seguidors locals del qual s'havien integrat en el tradicionalisme o en el mateix godonisme.

Aquest equilibri entre les diverses forces polítiques es va trencar amb el moviment de la Solidaritat Catalana. Nascut arran de l'assalt a les redaccions del *Cu-Cut!* i de *La Veu de Catalunya* i de la promulgació de la Llei de jurisdiccions, volia aplegar totes les forces polítiques catalanes no dinàstiques per tal d'afermar la personalitat de Catalunya i els seus drets davant del gir autoritari que s'anunciava des de Madrid. La primera prova d'aquesta coalició van ser les eleccions a diputats provincials del 10 de març del 1907. A Igualada el pacte solidari no va funcionar perquè republicans, incloent-hi els radicals, i tradicionalistes es van excloure mútuament. El parer carlí quedava ben clar:

Una vegada més devem recordar als catòlics son deber de pendre part en les lluytes electorals, no perque siguem partidaris del sufragi universal, sinó perque essent un'arma que l'esgrimeixen nostres enemichs, correm el perill de ser ferits per ella si ab la mateixa no acudim á la defensa.

L'acció social del catolicisme no exercirà sa influencia benefactora en els problemes de govern si no procurem que en la cosa pública hi intervinguin els catòlichs. Y aquesta intervenció no podem obtenirla avuy mes que ab el dret del sufragi, que no usantlo, ens proporciona á la vegada la pérdida de nostra influencia y l'entronisament de la impietat.

La lluita de demá está ben definida. O á votar els candidats marcadament catòlichs fent-los triomfar ó á quedarse á casa derrotántlos; mes no per aixó fora tant sensible sa derrota si no obris les portes de la diputació al anticlericalisme, al lliurepensament representat per en Serra Constansó.

O ab ell ó contra ell. Lo primer seria una indignitat, lo según es nostre deber.³

3. «A votar», *Sometent*, núm. 93 (9 de març de 1907).

El resultat de les eleccions no va ser concloent. Pel districte de Vilafranca-Igualada van sortir elegits els següents diputats:

Francesc Ràfols i Trabal (catalanista)	7.659 vots
Secundí Coderch i Manau (republicà)	6.299 vots
Joan Serra i Constansó (republicà)	5.760 vots
Pau Torres i Picornell (conservador)	5.327 vots

El triomf de la candidatura catalanista-republicana semblava aclaparador, però a nivell dels municipis del districte electoral d'Igualada els resultats van ser diferents:

Pau Torres i Picornell (conservador)	2.815 vots
Joan Godó i Lluçà (liberal)	2.804 vots
Josep Ferrer i Carulla (tradicionalista)	2.800 vots
Francesc Ràfols i Trabal (catalanista)	2.637 vots
Secundí Coderch i Manau (republicà)	1.950 vots
Joan Serra i Constansó (republicà)	1.910 vots ⁴

Els catòlics i les forces conservadores s'havien mobilitzat a Igualada i el seu districte en contra dels republicans, de manera que Serra i Constansó només va sortir elegit gràcies al suport dels catalanistes de Vilafranca. Malgrat el seu triomf moral, els catòlics i carlins van veure com el seu candidat, el calafi Josep Ferrer, era derrotat. Dins les seves files, hi va haver qui es va preguntar si la campanya antirepublicana no era fer el joc al godonisme. La resposta era clara:

Si Serra hubiese poseido una dosis de mayor prudencia en la manifestación de sus ideas anticlericales y disolventes, si no hubiese manifestado en todos sus actos que lo que predomina en su interior y preside á los mismos es un ódio el más encarnizado á la Religión, los católicos, en determinadas circunstancias,⁵ efectivamente hubieran podido aliarse con él, para hacer frente á mayores males; pero, dada su actitud de enemigo descarado del espíritu católico que constituye el ser y la vida de la mayor parte de los igualadinos,⁶ ¿qué mayor mal puede sobrevenir á éstos que el entronizamiento de un hombre de las condiciones de Serra?⁷

4. *Sometent*, núm. 94 (10 de març de 1907); *El Igualadino*, núm. 145 (17 de març de 1907).

5. En cursiva, a l'original.

6. *Idem*.

7. Un elector igualadino: «A los Católicos del distrito de Igualada», *Sometent*, suplement al núm. 98 (13 d'abril de 1907).

La tria d'interessos estava feta. A les properes eleccions de diputats a Corts del 21 d'abril els republicans i els catalanistes van tornar a repetir una coalició *solidària* en la figura del lligaire Frederic Rahola i Trèmols, mentre que els carlins van donar suport a la candidatura continuista de Joan Godó i Llucià. La victòria va ser total per al primer, tant a la ciutat (1.012 vots contra 774) com al conjunt del districte (3.571 vots contra 2.829).⁸ Aquest cop els lerrouxistes van presentar una candidatura anti-solidària en la persona de Josep Puig d'Asprer, però pel fet d'haver-se preparat des de Barcelona sense cap suport local, la candidatura va passar desapercebuda durant la campanya electoral i es va acabar retirant en el darrer moment.⁹

A més de l'enemistat històrica, les diferències entre republicans i carlins ja venien de les eleccions municipals del 12 de novembre del 1905, en les quals van guanyar els primers.¹⁰ Aquesta victòria va fer que els republicans confiessin en excés en la seva força i que sota el moviment de la Solidaritat es coalitzessin amb els catalanistes per intentar arraconar, com hem vist, simultàniament els godonistes i els carlins. Aquesta confiança en la seva força també es va traduir en l'actuació ciutadana i en l'intent de modificar el sistema educatiu que es va provar el 1907. El desembre d'aquell any l'Ajuntament reconeixia l'existència de 15 escoles: 7 públiques i 8 privades (d'aquestes, 2 de religioses).¹¹ El pressupost municipal també consignava una sèrie de partides en concepte d'ensenyament: en el de l'any

8. *El Igualadino*, núm. 151 (28 d'abril de 1907).

9. Es pot trobar una visió global d'aquestes eleccions a: BALCELLS, Albert; CULLA, Joan B.; MIR, Conxita: *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1982, p. 119-153.

10. Els resultats apareixen a: *El Igualadino*, núm. 76 (19 de novembre de 1905). Joan Godó i Llucià va ser nomenat alcalde de *Real Orden*, cosa que qüestionava bastant l'efectivitat real de la majoria republicana.

11. Eren: Escuela pública superior, Escuela pública completa de niños, Escuela pública de párvulos, Escuela pública de adultos, Escuela pública completa de niñas, Escuela pública completa de niñas, Escuela pública de patronato de niñas, Escuela particular del Ateneo Igualadino, Escuela particular del Centro Católico de Obreros, Escuela particular de Dª María Mateu, Escuela particular de D. Juan Ortínez, Escuela particular de MM. Escolapias, Escuela particular de D. Francisco Llansana, Escuela particular de D. Ramon Torres Marcal, Escuela particular de los PP. Escolapios (Arxiu Històric Comarcal d'Igualada AHCI, fons municipal, lligall 1.907-D «Instrucción Pública»). Per altres fonts sabem de l'existència d'una escola dels Germans Maristes, presents a la ciutat des del 1896 (SERRA I LLANSANA, Lluís; PUIG I GUBERN, Magi: *Història del col·legi dels Germans Maristes d'Igualada*. Igualada, Maristes Igualada, 1996, p. 291).

1907 eren 8.140 pessetes sobre unes despeses totals de 244.298,25 pessetes. Si observem el seu repartiment¹² veurem com la major part anava destinada a subvencionar dues escoles religioses, sense imposar-los cap condició, cosa que no passava en el cas d'altres centres.

Alquileres

Para alquiler de la habitación para el Maestro Superior	180
Para id. del Maestro elemental	180

Premios y subvenciones

Por premios para los exámenes y otros conceptos	500
Por subvención a las Escuelas Pías para la 1ª y 2ª enseñanza	5.000
Por id. id. a las M.M. Escolapias	1.000
Por id. al Ateneo de esta ciudad en la obligación de la enseñanza a cinco niños pobres, en las clases diurnas, y veinte en las nocturnas	500
Por id. al Centro Católico de obreros por enseñanza a los mismos	150
Por id. a la profesora de la escuela de Corte con la obligación de enseñar gratuitamente además del corte, á coser, zurzir ropas, lectura y escritura á 16 alumnas clasificadas pobres	350
Por id. para el alumbrado de la Escuela	120
Por id. al encargado de tocar campana para entrar á clase en las escuelas	60
Por remuneración á la Maestra auxiliar de la Escuela de párvulos	100

Malgrat tenir la majoria, els republicans no havien intentat canviar directament aquesta distribució, ni tampoc retallar altres partides pressupostàries que beneficiaven l'Església. Semblava que l'anticlericalisme que traspuava *El Igualadino*, el seu setmanari polític, a la pràctica només s'aplicava en l'absència dels seus regidors dels actes religiosos i en la presa d'altres posicions eminentment simbòliques. El 1907 les coses van canviar.

L'ESCOLA MODERNA A IGUALADA

Un dels sectors que s'hostatjaven en el Centre Republicà va decidir crear-hi una escola per als fills dels obrers que seguiria els mètodes de l'ensenyament racionalista. Es tractava només d'una sala dirigida pel mestre Josep Vives i Terrades. D'ell només sabem que, igual que molts altres joves

12. AHCI, Fons Municipal, 6.397, Pressupost municipal 1907.

llibertaris, va ser detingut el 1896 al castell de Montjuïc amb motiu de la repressió que va seguir l'esclat de la bomba del carrer de Canvis Nous de Barcelona el 7 de juny.¹³ Les tendències àcrates del mestre i dels promotors semblen clares, així com els seus contactes amb els medis sindicals.

La primera notícia sobre l'existència de l'escola racionalista va aparèixer l'11 de maig del 1907 a *Sometent*. La seva primera reacció va ser reproduir una sèrie de cites de coneguts dirigents contemporanis que advertien dels perills de l'ensenyança que no comptava amb la religió, com la següent de George Washington:

*Por mucho que se conceda al influjo de una educación refinada en los espíritus de un temple peculiar, la razón y la experiencia nos prohíben esperar que la moralidad pueda existir excluyendo los principios de la Religión.*¹⁴

Sembla que inicialment el diari carlí no va donar gaire importància al fet i que, en tot cas, l'emmarcava com una actuació anticlerical més. Això no vol dir que el paper de l'ensenyança dels més joves els passés desapercebut. En tenim una mostra en una de les típiques baralles dialèctiques que mantenia amb els republicans. En un dels articles d'*El Igualadino* van llegir:

Suponed —diu en Patiràs— á una madre que desde la cuna enseña al niño oraciones, letanias, oremus; le habla de Jesús, de la Virgen, del purgatorio y de las llamas del infierno, día tras día, y al cabo de algunos años lo entrega en manos de un cura para que lo eduque; habrá hecho un perfecto fanático [...]

La seva resposta va ser:

Figureuvos —dic jo— que en «Patiràs» pren pel seu compte un nen y li ensenya que no hi ha Deu á qui degui donar compte dels seus actes, que no hi ha autoritat que pugui castigar ses malifetes, que la propietat es un robo, que tot domini es despotich, que pot pensar y obrar com vulgui, y al cap d'alguns anys l'entrega en mans d'un mestre racionalista pera que l'eduqui; haurà fet un perfecte perdulari.¹⁵

13. FERRER I FARRIOL, Joan: *Costa amunt. Elements d'història social igualadina*. Choisy-le-Roi, Imprimerie des Gondoles, 1975, p. 80.

14. «Una escuela racionalista», *Sometent*, núm. 102 (11 de maig de 1907).

15. *Sometent*, núm. 105 (1 de juny de 1907).

L'intercanvi de notes no va agradar als sectors republicans més implicats en l'aparició de la nova escola, que van respondre l'endemà (diumenge) amb una enganxada massiva de «paperets ab inscripcions alusives a Ferrer, el de l'Escola Moderna, glorificant a aquesta y a son autor, y deixant veure de passada, com es natural, son odi al catolicisme».¹⁶

Ben aviat *Sometent* va iniciar una campanya d'articles i notícies destinats a desacreditar la nova escola. Es tractà, sens dubte, de la campanya de premsa i la mobilització catòlica més important que s'havia donat a Igualada en els darrers anys. El seu primer pas, fonamental dins la seva estratègia posterior, va ser identificar aquesta escola racionalista —i, per extensió, tota l'ensenyança racionalista— amb l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia i a aquest amb el foment del terrorisme àcrata; en definitiva es tractava d'assimilar la nova escola pràcticament amb una escola de terroristes. Dins d'aquesta estratègia, calia recalcar la relació de Ferrer amb Mateu Morral i la seva presumpta participació en l'atemptat reial del carrer Major de Madrid.¹⁷ Amb aquesta finalitat es publicaren escrits del mateix Ferrer inclosos dins del sumari judicial i amb els quals es pretenia demostrar la maldat inherent del seu projecte educatiu:

No nos interesa hacer buenos obreros, buenos empleados, buenos comerciantes; queremos destruir la sociedad actual desde sus fundamentos. Por consiguiente, nuestra enseñanza se infiere radicalmente [en contra] de la otra, ya que las ideas inculcadas son marcadamente revolucionarias.

No importa que las horas de clase, las materias enseñadas ó los reglamentos interiores se parezcan á los otros. Todo ello es secundario para nosotros, porque no tenemos tiempo ni medios para cambiarlo todo.

*Hoy nos contentamos con introducir ideas de demolición en los cerebros. Más tarde veremos.*¹⁸

L'atac frontal es va fer amb la reproducció íntegra de l'article «La Escola Moderna de Barcelona. Sos llibres y sos fins» de la *Revista Popular*, de Barcelona, on s'intentava posar en evidència el contingut revolu-

16. *Sometent*, núm. 106 (8 de juny de 1907).

17. Mateu Morral era fill d'un fabricant de teixits de Sabadell. D'idees anarquistes, el 1905 passà a treballar per a Ferrer i Guàrdia a l'editorial de l'Escola Moderna. El 31 de maig de 1906 va llençar una bomba contra la carrossa d'Alfons XIII i Victòria Eugènia, quan tornaven a palau després de celebrar les seves noces reials, que va provocar 24 morts.

18. *Ibidem*.

cionari, immoral i perillós de l'ensenyament de Ferrer i Guàrdia a partir de la reproducció de textos extrets del *Boletín de la Escuela Moderna* i dels seus llibres.¹⁹

Malgrat aquests atacs, l'escola d'Igualada es va continuar consolidant. L'1 de juliol ampliava la seva formació amb l'inici de les classes nocturnes²⁰ i el 25 d'agost se celebrava al saló teatre del Centre Republicà un acte de propaganda a favor seu, amb l'assistència de Josep Casasola, professor de l'Escola Moderna de Barcelona.²¹ Els regidors republicans, en un acte d'audàcia desconeguda fins llavors, van voler utilitzar la seva majoria a l'Ajuntament per reforçar econòmicament l'escola. El 21 d'agost es reunia la Comissió d'Hisenda de l'Ajuntament per tal de discutir el contingut dels pressupostos per a l'any 1908, que s'havien d'aprovar pel ple de l'endemà. Leopold Sàbat, cap del grup republicà, va presentar per sorpresa la petició que s'incloués una subvenció de 500 pessetes per a l'escola de la Fraternitat Republicana. La sorpresa i l'oposició que van provocar la proposta van ser totals, però els republicans van aconseguir l'aprovació del crèdit gràcies a la seva majoria numèrica. L'endemà, al ple, les coses van anar igual i es va aprovar incloure la subvenció dins del proper pressupost. Hi van votar a favor tots els regidors republicans i en contra l'alcalde Godó i els regidors catalanistes i catòlics.²²

LA REACCIÓ CARLINA

La concessió de la subvenció encara va fer obrir més els ulls als sectors catòlics: els republicans ja no utilitzaven només la *casa gran* per reduir les aportacions municipals a les activitats religioses, sinó que, a més, ara volien utilitzar els seus cabals —els de tota la ciutat— per finançar la seva escola.

¿Y que la frescura d'alguns senyors arribi no tant sols á implantar escoles racionalistes, sino á proposar y votar subvencions d'aytals escoles, valentse dels fondos comunals arreplegats de contribuyents que tots abominan per lo menos de les últimes conseqüències del racionalisme! ¿Voleu mes sarcasme? ¿Voleu mes tirania? ¿Voleu mes injusticia?²³

19. CANTAULARO: «La Escola Moderna de Barcelona. Sos llibres y sos fins», *Sometent*, núm. 197 (15 de juny de 1907); núm. 198 (22 de juny de 1907).

20. *El Igualadino*, núm. 161 (7 de juliol de 1907).

21. *El Igualadino*, núm. 168 (24 d'agost de 1907).

22. *Ibidem*.

23. *Sometent*, núm. 117 (24 d'agost de 1907).

A partir d'aleshores la campanya en contra havia de ser total. *Sometent* va començar anomenant l'escola racionalista com a Escola Moderna, cosa que de cara als seus lectors implicava una assimilació més directa a Ferrer i Guàrdia i a tot el que ell representava o el que hom creia que representava. El setmanari també va aconseguir infiltrar entre els alumnes un d'afí, que va aconseguir exemplars dels llibres i exercicis que s'utilitzaven i que normalment quedaven guardats en un armari de l'escola.²⁴ Amb aquestes «proves» *Sometent* es va llençar a una campanya de denúncia dels seus continguts pedagògics. Al llarg de tres reportatges publicats els dies 31 d'agost i 8 i 14 de setembre es van publicar extractes dels seus llibres de text.²⁵ Es va posar una especial cura a mostrar les seves idees contra la família, contra l'autoritat dels pares, el qüestionament de l'autoritat, els atacs a l'exèrcit, el foment de la lluita de classes, la negació de Déu, el qüestionament de l'Església i el suport a les teories darwinistes. El resultat d'aquestes ensenyances quedava ben clar:

El nen pobre, el fill del treballador, el fill del vago ó el fill de ningú, general y desgraciadament se cria al carrer. Des de'l moment que trepitja les aceres ja comensa á corrompre sos oídos y sa vista. La obscenitat y la blasfemia'l persegueixen per totes parts; la imatge sicalíptica en gravats y fotografies, els llibres baratos y folletins, les obres de género chico, els periódichs mateixos conspiran contra sa honestitat y contra sa fe.

Ajunteu á aquestes ensenyances les de la Escola Moderna de la Fraternitat Republicana, y resultarà que'ls noys aixís allissonats per la costúm, el mal exemple y les péssimes doctrines, entran al taller ó á la fàbrica plens d'odi y de rancunia, portant dintre de si tots els elements necessaris per ser un mal home, un disgustat, un enemich de la societat.

Allavors d'aquella massa perfectament preparada en fan un ateu sistemátich; l'ateu's converteix en socialista; el socialista en ácrata, y l'ácrata en criminal teórich, que segons les circumstancies y'l temperament se torna prácticich moltes vegades.

Davant d'això la missió dels catòlics era clara:

24. SOLSONA CARDONA, Ramón: *Mi ciudad y yo. Un período de historia anecdótica*. Igualada, N. Poncell, 1948, p. 228-229.

25. *Sometent*, núm. 118 (31 d'agost de 1907); núm. 119 (8 de setembre de 1907); núm. 120 (14 de setembre de 1907).

Precisa, donchs, que arranquem als obrers d'aquestes garres que'ls oprimeixen per ferlos demà uns desgraciats y á la vegada vergonya de nostra ciutat. De moment cal que's negui aquesta subvenció absurda é ilegal que uns regidors mal aconsellats ó perversos han intentat obtenir del Municipi pera la Escola Moderna.²⁶

La campanya era menada per una nova generació de joves carlins que ara començava a actuar a nivell polític i que venia a reforçar, si no a substituir, la vella generació integrista dels anys vuitanta i noranta. Aquests joves, el capdavanter dels quals era Ramon Solsona, es van implicar en tots els nivells del món tradicionalista: centre —Centre Tradicionalista—, partit, setmanari —*Sometent*— i teatre —Centre Moral i Instructiu de Sant Josep—; articulant-se des del mes de maig com a Joventut Carlista.²⁷ Entre les seves característiques podem destacar una vinculació cada vegada menor amb les gestes bèl·liques del segle passat, alhora que aprenien a utilitzar els nous mitjans de masses d'una manera cada vegada més eficaç i sense tenir por de l'enfrontament amb l'enemic.

No ens ha d'estranyar que la campanya contra l'Escola Moderna també s'estengués al teatre: «La campanya anti-racionalista s'ha de portar en tots els terrenys. Si la ploma s'ha cuidat d'apuntar els perills de la ensenyansa se'ns Déu, el teatre deu presentarlos com a mirall de la realitat viva».²⁸ El diumenge 15 el Centre Moral representava el drama versificat *Las Escuelas Laicas o Modernas*, obra d'uns joves carlins. L'èxit va ser total segons els organitzadors: «La versificació fàcil, son argument sensill y bén desenvolupat, la justa propietat de cada personatge y la realitat de les escenes emocionants a que dona lloch el pervertiment d'un fill portat per son pare á una de aquelles escoles corruptores, son prou suficients per impressionar altament al espectador». Amb tot, al final del primer acte hi va haver un incident: des de dalt de la galeria es van sentir crits —«en castellà», recalquen— de «¡fuera! ¡fuera!» i xiulets. Alguns socis van posar ordre i algú va ser expulsat del local. Per a *Sometent* era evident que «aquells grandassots es veu que deuen haver après la bona criansa á la Escola Moderna».²⁹

26. *Sometent*, núm. 120 (14 de setembre de 1907).

27. *Sometent*, núm. 104 (25 de maig de 1907).

28. *Sometent*, núm. 120 (14 de setembre de 1907).

29. *Sometent*, núm. 121 (21 de setembre de 1907).

La pressió en contra de l'escola també es va estendre a altres sectors, incloent-hi l'amenaça de pèrdua del lloc de treball als obrers que hi portaven els seus fills. Els republicans es van donar per al·ludits i ho van denunciar:

La furia clerical igualadina está fuera de madre, los santos varones del catolicismo han declarado la guerra santa al racionalismo científico, juramentándose para lograr que sean cerradas para siempre las puertas de la Escuela instalada en la morada de Lucifer (léase Centro Republicano). Ya no hay medios ilícitos para alcanzar su intento; están dando la batalla y todas sus huestes, compuestas de repugnantes beatas y de gente hipócrita, que medra tranquila a la sombra del obscurantismo, están en pié de guerra. Es muy natural, la patria (la barriga) peligra.

Si no indignara, causaría lástima ver los procedimientos jesuíticos de que se vale esta miserable canalla, que con igual serenidad propinaría una excomunión que una puñalada. Son los mismos que en el año 73 saqueaban á Igualada e incendiaban el Ateneo, porque existía allí, en forma de biblioteca, una antorcha que alumbraba á los amantes de lo justo. Son los descendientes de aquellos satélites de Torquemada que empuñando un crucifijo, achicharraban á las personas que tenían el valor de exteriorizar su pensamiento, contrario á los explotadores de aquellos tiempos. Son los verdugos de todas las edades, que cómo fieras malignas solo viven devorando la sangre de sus semejantes.³⁰

A l'endemà de publicarse aquesta reacció es reunia la Junta Municipal per tal d'aprovar definitivament els pressupostos del 1908, però amb la polèmica realment centrada en el debat sobre la conveniència de la subvenció. El regidor Josep Bausili, afí al godonisme i d'una família profundament catòlica, va encetar el tema dient que havia vist els llibres de text que utilitzava l'escola, els quals «estan plens d'idees contra la religió, contra la patria, contra la propietat, contra l'exèrcit, contra l'autoritat y contra la familia; que aquests llibres excitan á la desobediencia y portan directament á la anarquia»,³¹ cosa que no solament el portava a negar la subvenció sinó també a demanar que fossin tancades les seves portes. Sàbat, el cap dels republicans, va negar l'acusació d'escola anarquista i va con-

30. «Ruptura de hostilidades», *El Igualadino*, núm. 171 (15 de setembre de 1907).

31. «La Junta Municipal contra la Escola Moderna», *Sometent*, núm. 121 (21 de setembre de 1907).

traatar intentant demostrar que a les escoles religioses s'ensenyaven coses que també es podrien considerar dolentes. També va citar fragments de la Bíblia que condemnen l'opressió dels rics sobre els pobres,³² i per acabar, va indicar que els coneguts anarquistes Santiago Salvador, Artal i Pallàs no es van formar en escoles racionalistes i, en canvi, segons els tribunals, van ser instruments d'aquestes idees.

Posat el tema a votació, la subvenció va ser negada per 25 vots en contra i només 4 a favor. La sorpresa va sorgir amb el vot en contra del regidor republicà Joan Llansana, que així abandonava la disciplina del seu grup. En la seva explicació del vot, va recordar que ell estava a favor de la implantació d'aquesta escola dins del Centre Republicà i que fins i tot havia intervingut en algun dels seus actes de propaganda, però que, en contra del que en els seus inicis havia promès el mestre, aquesta no era una escola independent, sinó lligada a l'Escola Moderna de Barcelona, i era una escola totalment anarquista. En aquest punt el conflicte era total. Segons la crònica periodística:

[...] *aduce argumentos y razones poniendo de relieve la incompatibilidad que existe entre el ideal republicano y el anarquista, pues, mientras el partido republicano, dice, es un partido que basado en el orden social aspira a la gobernación del Estado, el anarquista es la negación de todo poder, de toda autoridad, de toda institución, y añade: ¿es que vá á darse aquí el contrasentido de que se puede ser republicano y anarquista? ¿puede uno estar en contradicción consigo mismo? ¿Como va el Centro Republicano á la antítesis de propagar el credo republicano y por otra parte hacer anarquistas para que mañana combatan a los republicanos?*³³

El resultat de la sessió va provocar una important convulsió en el si dels republicans igualadins. La negativa a la subvenció ja era esperada i, per tant, no va sorprendre, però sí que ho va fer l'actitud de Llansana. Per uns, majoritaris, havia estat un traïdor que havia trencat la disciplina de partit, sense ni tan sols avisar del seu canvi de parer, i que, no content amb el vot negatiu, s'havia estès donant arguments a l'oposició. Per alguns altres, havia actuat com una persona conseqüent amb si mateixa, com a catòlic i com a republicà moderat, ja que eren conegudes les seves objec-

32. Pels resums que en fan *Sometent* i *El Igualadino*, es pot entendre que va citar fragments de l'Epístola de Sant Jaume (Jaume 2, 1-13).

33. «Sesión de la Junta Municipal», *El Igualadino*, núm. 172 (22 de setembre de 1907).

cions al projecte. El primer grup estava format per Sàbat, bona part de la redacció d'*El Igualadino* i, en general, els qui en aquells moments controlaven l'aparell local i havien afavorit la creació de l'escola. Entre els segons cal citar Joan Serra i Constansó, el cap històric dels republicans igualadins, en aquells moments ja mig retirat de la política local.³⁴ La diferència d'opinions deixava traspuar la realitat d'un canvi en les formes d'actuar dels republicans locals. Serra i Constansó (1864-1924) havia estat el representant del republicanisme històric, il·lustrat i federalista, profundament catalanista i democràtic, que confiava en la bondat innata del seu missatge per lluitar contra el sistema, representat a nivell local pel caciquisme de la família Godó. Els punts culminants d'aquesta política havien estat l'accés de Serra a l'alcaldia el 1904-1905, l'aclaparadora victòria republicana a les municipals de l'11 de novembre del 1905 i l'elecció del mateix Serra com a diputat provincial pel districte d'Igualada-Vilafranca a les eleccions celebrades el 9 de març del 1907, ja dins del moviment de la Solidaritat. L'entrada de Serra a la política barcelonina va suposar el seu allunyament creixent de la lluita política local, que es faria total a partir del 1913 en ocupar a Barcelona un càrrec dins l'empresa Energia Elèctrica de Catalunya, del grup de «la Canadencia». Els seu replegament va afavorir una radicalització del Centre Republicà gràcies a la incorporació de joves molt lligats al moviment obrer. Aquesta nova orientació va propiciar l'acostament a les tesis anarquistes, una radicalització anticlerical i un cert allunyament de vies reformistes com les dels catalanismes o l'acció educativa de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera. Dins d'aquest panorama, l'acció de Llansana i el suport implícit que li va donar Serra i Constansó es poden interpretar com un realineament intern dins del republicanisme.

La victòria a la Junta Municipal era totalment atribuïble a la campanya de *Sometent*, cosa que li va donar un gran prestigi entre els seus correligionaris catalans. Diferents periòdics filo-carlins se'n van fer ressò, com el vigatà *El Norte Catalán* i els manresans *El Pla de Bages* i *L'Amich del Poble*, que recomanava «*¡Duro y á la cabeza!* que dirien els castellans».³⁵ S'havia guanyat la primera batalla, però la guerra contra l'Escola moderna encara no s'havia acabat.

34. Vegeu, respectivament, els articles: «La reacción de enhorabuena» i NOYA, Joan del (pseudònim periodístic de Joan Serra i Constansó): «La Disciplina» a *El Igualadino*, núm. 172 (22 de setembre de 1907); vegeu també la rèplica «Els punts sobre las is» de Joan Llansana al primer article, al núm. 173 (29 de setembre de 1907).

35. *Sometent*, núm. 121 (21 de setembre de 1907) i núm. 123 (5 d'octubre de 1907).

L'escola tenia ara un greu problema econòmic en no poder esperar cap tipus d'ajuda municipal. Alhora li resultava difícil ampliar la llista de *socis protectors* que contribuïssin al seu manteniment econòmic, perquè els republicans que s'ho podien permetre eren precisament els que mantenien unes posicions més moderades i, per tant, si no contràries sí indiferents al manteniment de l'escola, com havia demostrat l'afer Llansana. La solució es va trobar en una altra de les corretges de transmissió del poder republicà: la Societat d'obriers curtidors, el sindicat hegemònic entre els blanquers igualadins. Malgrat que novament es trobaven en plena vaga per guanyar la jornada de les 9 hores, el Sindicat va aprovar donar una ajuda econòmica a l'escola. La decisió no va agradar a alguns afiliats, que creien que així s'atacava les seves creences religioses. Aquesta escletxa va ser aprofitada pel grup de *Sometent* per fomentar una oposició interna dins del Sindicat, el qual, davant dels problemes interns que es creaven, l'11 d'octubre va decidir retirar la subvenció.³⁶

La pressió i la tensió finalment van acabar arribant al carrer, amb el perill de provocar a un final violent. El 7 d'octubre joves «ganàpies» de l'Escola Moderna es van presentar a les portes del procarlí Centre Moral Instructiu de Sant Josep, a la sortida de la classe nocturna, i es van enfrontar amb els seus alumnes, un dels quals resultà ferit a la cara d'una pedrada. L'endemà, també al vespre, cinc joves més en van rodejar un altre a la Rambla i li van preguntar si era del Centre Moral, a la qual cosa va respondre «ab tota honra», i els cinc se li van tirar al d'amunt. L'arribada d'un guàrdia municipal va aturar la pallissa. Per als catòlics era la confirmació dels seus mals auguris, i tan sols els calia esperar que l'autoritat «fes tancar aquesta escola que tants mals fruyts comença a donar y que sembla's proposa convertir Igualada en una kábila».³⁷

Segons els republicans les coses anaven completament al revés, amb una «troupe de beatas chismosas» que «continúa molestando a las madres

36. *Sometent*, núm. 124 (12 d'octubre de 1907).

37. *Sometent*, núm. 124 (12 d'octubre de 1907). La referència a la cabila no crec que s'hagi d'interpretar com l'existència d'una representació local del grup radical barceloní *La Kábila*, llavors acabat de crear, sinó més aviat com la coincidència de la premsa conservadora de Barcelona i d'Igualada a assimilar els insurrectes marroquins amb les cotes més elevades de depravació que s'esperaven de l'anarquisme. El que sí és cert és que uns quants mesos més tard els joves radicals de Capellades i d'Igualada van organitzar una conferència de propaganda política per a *La Kábila* [sobre aquest grup vegeu: CULLA I CLARÀ, Joan B.: *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona, Curial, 1986, p. 179 i 434].

de los alumnos de dicha escuela con imprudentes manifestaciones». El que calia era, com va demanar el regidor Sàbat en sessió municipal, que els municipals vigilessin a la sortida de classes del Centre Republicà, tot defensant els alumnes d'aquells que els insultaven.³⁸ La demanda era ben agosarada, però no tant si considerem que els joves carlins més impulsius van arribar a seguir Josep Vives, el mestre, en el seu trajecte diari entre l'escola i casa seva, intentant intimidar-lo. Un dia, però, els van parar tres joves anarquistes i s'inicià la batalla campal. D'aquesta, en va sortir ferit, entre altres, Ramon Solsona, el cap de la campanya de *Sometent*.³⁹

Els carlins també es van mobilitzar a altres nivells. Per mitjà del seu diputat a Corts Mariano Bordas, es van fer gestions parlamentàries. Més tard van visitar el mateix ministre d'Instrucció Pública, el governador civil de Barcelona Ángel Ossorio y Gallardo i el rector de la Universitat de Barcelona.⁴⁰ Com a resultat d'aquests contactes es van iniciar els tràmits per a la clausura de l'escola amb l'excusa que la seva existència no havia estat autoritzada administrativament. El 13 de febrer del 1908 la Junta Local d'Instrucció es donava per assabentada de l'ofici de l'inspector de primera ensenyança del Districte Universitari de Barcelona, que ordenava el tancament de l'escola, cosa que es va comunicar immediatament.⁴¹

Malgrat tot, l'escola va continuar funcionant, si bé ara d'una manera obertament il·legal. Per posar-hi remei, el Centre Republicà va iniciar les gestions per a la seva legalització a les oficines de la inspecció escolar de Barcelona. Per aconseguir-ho van intentar disfressar l'escola, com si es tractés d'una de nova que no tingués res a veure amb la que s'havia clausurat i on figurava com a director el mateix cap republicà Leopold Sàbat! El que ells no sabien és que des de Barcelona es demanaria un informe consultiu sobre la salubritat de l'edifici a la Junta Local d'Instrucció, amb la qual cosa es descobriria la jugada. Així va ser: el 20 de maig es va reunir la Junta, i tots els seus membres, entre els quals es trobava novament Joan Llansana, coincidiren que en realitat es tractava de la mateixa escola i que, per tant, no podia ser autoritzada.⁴² La Junta

38. *El Igualadino*, núm. 184 (15 de desembre de 1907), i *Sometent*, núm. 127 (2 de novembre de 1907).

39. FERRER I FARRIOL, Joan: *Op. cit.*, p. 82-83.

40. SOLSONA CARDONA, Ramón: *Op. cit.*, p. 229-230.

41. AHCI, Fons Municipal: Libro de actas de la Junta local de instrucción pública de la ciudad de Igualada (1901-1909), f. 29v.

42. *Ibidem.*, f. 33v i s.

rebia de Barcelona el 14 d'agost la confirmació oficial que el seu dictamen seria atès. L'alcalde, per la seva part, també va manifestar la voluntat de fer complir la prohibició.

Malgrat que el Centre Republicà va tancar la seva escola, hi va haver intents de reubicar-la, encara que fos d'amagat, al local de la Societat d'obriers curtidors o al de La Bandera Negra, una societat recreativa obrerista.⁴³ Les oposicions internes dins d'aquestes entitats i la vigilància que encara exercien els carlins ho van impedir, de manera que les últimes temptatives van consistir a donar les classes al camp, en excursions a les fonts dels voltants d'Igualada, però sense aconseguir altra cosa que retardar un mica el final definitiu.

LA CRUÏLLA DE CAMINS: LA CONFIRMACIÓ DEL REFÚS

Un petit incident, certament anecdòtic en si mateix, ens pot ajudar a comprendre com s'entien les coses en aquells moments. El partit carlí va crear en una data imprecisa, però possiblement a l'inici de 1907, un Batalló Infantil. Es tractava d'una agrupació de nens que, perfectament uniformats i armats amb fusells de fusta, podia desfilars en formació pels carrers de la ciutat per tal de donar més relleu a algunes activitats d'ideologia tradicionalista. La seva existència va provocar, com és lògic, les iras dels republicans, que l'entien com una organització paramilitar; això ens explica l'incident al qual fem referència a continuació. Un dia de mitjan de juny del 1907 el Batalló Infantil desfilava pel carrer de la Soledat mentre era observat per famílies obreres des de les voreres. La mala sort va voler que un nen petit dels que miraven caigués a terra, al costat d'una de les línies de la formació, i això provocà un petit embolic de cames i ensopegades. La versió del republicà *El Igualadino* va remarcar que l'infortunat va ser víctima d'un intent d'agressió amb les baionetes dels fusells, del qual se'n va poder sortir gràcies a la intervenció dels més grans, que el van salvar malgrat l'amenaça del sable desembainat de l'adult que comandava el Batalló. Per a *Sometent* l'intent d'agressió no va existir, només es va tractar d'una sèrie de malentesos i les baionetes, a més, eren només de llauna.⁴⁴

Els fets revelaven l'extrema desconfiança que existia entre els dos sectors polítics i com fins i tot la quitxalla més petita era vista com un ene-

43. *Sometent*, núm. 144 (29 de febrer de 1908) i núm. 146 (14 de març de 1908).

44. «Batalló Infantil», *Sometent*, núm. 108 (22 de juny de 1907).

mic o com una eina política. Si, als republicans, el Batalló Infantil els semblava una esquadra paramilitar germen de futurs escamots carlins, per aquests l'escola racionalista era una escola de terroristes i de «menjacapellans». En aquest context, la comprensió mútua era impossible i s'imposava la lluita sense quarter.

L'escola d'Igualada no figura dins les relacions d'escoles racionalistes reconegudes,⁴⁵ però és evident que no solament ho era sinó que estava connectada amb el moviment de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, com ho prova la visita per promocionar-la de Soledat Vilafranca, una de les seves més estretes col·laboradores, i la utilització dels llibres editats per Ferrer.⁴⁶ Davant d'aquesta constatació, la premsa catòlica, la *bona premsa*, va assumir el paper de defensa del catolicisme i de fre de l'onada laïcitzant; si l'Església havia estat durant segles la salvaguarda de la civilització i el suport de l'estat, ara calia que els bons catòlics se sumessin activament a l'empresa.⁴⁷ A Igualada aquest nucli actiu es va formar gràcies a una nova fornada de joves carlins que van emprendre la direcció de les polèmiques periodístiques sense por ni complexos davant els contrincants: el mateix Ramon Solsona va sofrir durant l'any 1908 dos processos judicials a causa dels seus articles.

Per la banda dels joves republicans també es fa evident un procés de radicalització. Una bona part d'aquests joves s'estava decantant ràpidament pel lerrouisme, que coneixien directament per les visites de Lerroix en èpoques electorals. Creien que la Fraternitat Republicana havia quedat endarrerida, vivint de les glòries i les ideologies del passat, com els seus líders. Ara calia ser més combatius, comprometre's més amb l'activitat sindical i rebaixar les veleïtats catalanistes, que no feien altra cosa que moderar les reivindicacions populars. Aquest grup s'escindí l'agost del 1907 i fundà la Joventut Republicana Autonomista Radical, però sense abandonar en un primer moment el local comú dels republicans.⁴⁸ El moderat Serra ho atribuïa «a una noble impaciència, a un generós desitj d'es-

45. DELGADO, Buenaventura: *La Escuela Moderna de Ferrer y Guardia*. Barcelona, CEAC, 1979, p. 201 i s.

46. Es pot seguir una anàlisi apassionada de l'obra ferreriana a: SOLÀ, Pere: *Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna*. Barcelona, Curial, 1978, p. 246. Per obtenir una visió més crítica, vegeu: BOYD, Carolyn P.: «Els anarquistes i l'educació a Espanya (1868-1909)», *Recerques*, núm. 7 (Barcelona, 1978), p. 57-81.

47. GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís: *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona, Pòrtic, 1992, p. 47-53.

48. *El Igualadino*, núm 168 (24 d'agost de 1907).

tremar la nota radical, a un concepte equivocat de major avens» perquè s'agrupaven «sots la bandera d'un radicalisme mes ardenment sentit que clarament exposat». ⁴⁹

L'emergència d'aquestes dues joventuts tan intransigents i tan oposades des de l'inici és la que va polaritzar la polèmica. Però els esdeveniments d'Igualada no van ser excepcionals; el mateix fet que la premsa diària de Barcelona no els esmentés ho corrobora. Després de la Setmana Tràgica, arreu encara es va fer més viu el debat sobre la implicació de les escoles racionalistes en el foment de les actituds revolucionàries i, en definitiva, en el recurs a l'acció directa per part dels grups més radicals. ⁵⁰ Els mateixos republicans es feren partícips d'aquesta por, com, de fet, ja van manifestar durant el mateix esclat revolucionari. El poder municipal que començaven a ostentar a diferents ciutats feia que restringissin la seva actuació anticlerical a fi de no espantar al seu electorat més moderat, cosa que deixà l'ensenyament racionalista en mans àcrates. També aprengueren que el radicalisme pot arribar a espantar alguns dels seus líders, com va passar a Igualada amb Joan Llansana. ⁵¹

Si la Solidaritat Catalana va suposar arreu un trobada i la possibilitat d'un caminar plegats dins del sistema parlamentari i democràtic, a Igualada no va ser ben bé així: la Solidaritat va ser la primera oportunitat per trencar el control caciquista de la família Godó; pels republicans va representar l'ocasió de fer-se amb el control de l'Ajuntament i pels carlins la de desfer-se del tot del seu passat d'aïllament integrista. Però a nivell local l'aliança de la Solidaritat pràcticament no va funcionar perquè els interessos, els guanys potencials i les rancúnies tradicionals eren massa fortes. El

49. NOYA, Joan del: «Senyals de vida», *El Igualadíno*, núm. 193 (16 de febrer de 1908).

50. Vegeu el cas de Sabadell: PLANELL I SANMIQUEL, Imma: «Clericalisme i anticlericalisme: la Setmana Tràgica i el debat davant la reobertura de les escoles laiques a Sabadell», *Arraona*, III època, núm. 3 (tardor de 1988), p. 75-92.

51. Joan Llansana Bosch, nascut el 1879, procedia d'una família obrera humil però ben aviat va destacar com a obrer especialitzat de la indústria cotonera. Des del 1901 era director de la fàbrica Pasqual Noguera i un dels dirigents destacats de l'Ateneu Igualadí. Després de l'afer de l'escola es va allunyar del republicanisme polític. Ja relacionat amb el món empresarial i també ben vist gràcies a la seva intensa vida ciutadana, el 1919 li van encarregar organitzar i presidir la Federació Patronal d'Igualada —després Lliga Econòmica—, de gran importància per a la resistència dels empresaris durant els difícils anys vint. Va morir el 1922 (SOLSONA CARDONA, Ramón: *Op. cit.* p. 207-212; BENGOCHEA, Soledad: *Les dècades convulses: Igualada com a exemple. Mobilització patronal i obrera entre principis del segle XX i la Dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 143-245).

1907, amb l'establiment d'una escola racionalista a la ciutat, els grups que s'havien trobat en aquesta cruïlla de manera tan indecisa es van veure obligats a delimitar i a defensar fins a l'extrem les seves posicions. Es va veure que la convivència no era possible, i cadascú se'n va anar per camins divergents, com sempre ho havien fet. El 1909 ho demostraria amb els carlins defensant amb les armes el convent dels frares i alguns grups revolucionaris intentant cremar-lo. El 21 de juliol del 1936 al mateix lloc ja només hi ha els revolucionaris i el convent és cremat; però, finalment, el 1948 és el ja vell Ramon Solsona l'únic que a la ciutat podrà publicar les seves memòries i gaudir del triomf —parcial?— de les seves idees; Joan Ferrer i Farriol, antic alumne de l'escola racionalista d'Igualada i cap local de la CNT el 1936, ho ha de fer des del seu exili a França.